

ADLİYE VE DURUŞMA İNCELEME RAPORLARININ ÖNEMİ ÜZERİNE VE ÖRNEK DURUŞMA İZLEME RAPOR FORMATI

Murat ARABACI*

Sivil toplum örgütleri ve uluslararası organizasyonlar tarafından gerçekleştirilen adliye ve duruşma inceleme programları yargı sistemlerinin adalet, etkinlik ve şeffaflığını artırmak isteyen devletler için çok yönlü araçlardır. Bu araçların etkinliğini artırmak için organizasyonlar farklı tiplerde inceleme programları tasarlamaktadır.

Bu tip çalışmalar öncelikle kamuya açık yargılama sürecinin şeffaflığını artırmaktadır. Bireysel davalar için, duruşma incelemeleri adaletin etkin ve adil bir yönetimle ortaya çıkmasına veya ciddi eksikliklerin tespitine hizmet edebilir. Duruşma inceleme çalışmaları yargı reformunu desteklemek için gerekli olan bilgilerin toplanması konusunda bir araç olarak kullanılabilir. Duruşma izleme programları yasama, yürütme, yargı organlarının yanı sıra sivil toplum ve uluslararası toplum hakkında objektif bulgular içermektedir. Elde edilen bulgular pozitif reformlar geliştirmek isteyen paydaşlara tavsiyeler sunmaktadır. Duruşma gözlem raporları insan hakları konusunda standartları yükseltmek isteyen parlamenterlere yardımcı olabilir. Bu tip çalışmalar sivil toplum bilincini artırmak için önemli bir role sahiptir.

Adliye inceleme programları uluslararası ve iç hukuk standartlarında nitelikli hukukçular yetiştirmek için çok önemli ve güçlü araçlardır. Duruşma inceleme çalışmaları adil yargılanma standartları açısından adalet yönetimindeki eksikliklere işaret ederek hâkimler, savcılar, avukatlar ve diğer katılımcılara uluslararası uygulamaları ve kendi uygulamalarını karşılaştırmaya imkân sağlayarak bilgiler sağlamaktadır. Bu tip çalışmalar farklı ülkelerdeki adalet sistemi karşılaştırmaları için ciddi önem arz etmektedir.

Duruşma incelemeleri geniş ve dar anlamda iki farklı şekilde tanımlanabilir. Dar anlamda duruşma incelemesi; duruşma sırasında hâkim, savcı, avukatları ve diğer mahkeme görevlilerinin duruşma sırasındaki fiziksel davranışlarını incelenmesi

---

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

olarak tanımlanabilir. Bu tip incelemeler sınırlı veriler verseler de birçok önemli sorunun tespiti için faydalıdır. Fakat bu tip doğrudan inceleme yasal sürecin sadece bir anını yakalar. Sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için davalarla ilgili farklı ve detaylı bilgilere sahip olmak gerekir.

Geniş anlamda yapılan duruşma incelemelerini ise adliye incelemeleri olarak isimlendirmek belki daha doğru olacaktır. Bu tip çalışmalar mahkûmları, polisleri, cezaevlerini, hâkim veya savcılarının eğitimini, baroları, avukatların disiplin işlemlerini ve benzeri konuları kapsamına almaktadır. Adalet sisteminin bütününe incelemek, gözlemek geniş kaynak ve uzmanlık gerektiren bir konudur. Aynı zamanda kapsamlı özel erişim anlaşmalarına ihtiyaç vardır.

Ülkemizde bu konu ile maalesef istenen düzeyde ilgilenilmemekle birlikte bazı hukuk fakültesi hocalarının kişisel gayretleri ile oluşturduğu öğrenci topluluklarının çalışmalarına rastlanmaktadır. Bu çalışma gruplarından birisi lisans öğrencisi olduğum yıllarda Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sevgili hocam Prof. Dr. Gülriz UYGUR tarafından kurulmuştu. Benim grubum 4. Aile Mahkemesi grubu idi ve yaklaşık 3 ay düzenli aralıklarla Ankara 4. Aile Mahkemesinde duruşmaları izlemiş ve notlar almıştık. Bu notları daha sonra bir rapor halinde hocamıza sunmuş ve hocamızda bu raporları ödev notu olarak değerlendirmişti. İzleme grubunda geçirdiğim o 3 ay öğrencilik hayatımın en güzel deneyimlerinden birisine sahip olmamı sağladı. Bir hukuk fakültesi öğrencisi olarak mahkemeye doğrudan irtibata geçmiş, hâkimleri, avukatları, boşanmak isteyen veya istemeyen tarafları bizzat gözleme fırsatı bulmuştum. İzleme grubundaki arkadaşlarımızla birlikte insanımıza dair çok farklı hikâyelere şahitlik ettik ve çok orijinal anılarla izleme programını tamamladık.

Benzeri bir topluluğu Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans öğrencileri ile birlikte 2015 yılı Kasım ayında kurduk. Lisans öğrencilerimizi hukuk pratiğinin içine çekmek amacıyla faaliyetlerine başlayan topluluğumuz ilk çalışmasını tamamladı. 2. Sınıf öğrencilerimiz Özlem GÖKBULUT ve Ayşegül ÇETİNKAYA Eskişehir Adliyesinin farklı mahkemelerinde yaptıkları incelemeleri farklı formatlarda birer rapor haline getirip Hukuk Kuramı dergisinin editörlerine teslim ettiler. Öğrencilerimizin kullandıkları rapor formatlarından birisini ve öğrencilerimizin raporlarını benzeri çalışmalar yapmak isteyen okuyucuların istifade etmesi açısından burada paylaşıyoruz. Umarım motivasyonumuzu kaybetmeden yapacağımız benzeri çalışmaların çıktılarını uzunca bir süre bu sayfalardan okuma fırsatı buluruz.

Örnek Duruşma İzleme Raporu Formatı

- 1) Öğrenci Adı:
- 2) Dersin Adı:
- 3) Dersin Sorumlu Öğretim Üyesi:
- 4) İnceleme Tarihi:
- 5) Mahkeme Adı:
- 6) Davanın Tarafları:
- 7) Mahkeme Heyeti/ Başkan ve Üyeler:
- 8) Savcı:
- 9) Taraf Avukatları:
- 10) Suçlamalar:

- 1) Gözlemci olarak katıldığınız davayı kısaca anlatınız. Davanın spesifik özelliklerine değininiz.
- 2) Mahkeme salonunun ortamını anlatınız. Beklediğiniz gibi mi? Beklentilerinizi karşılayan veya karşılamayan yönlerini anlatınız.
- 3) Hâkim ile ilgili izlenimlerinizi (davanın taraflarına yaklaşımını, iş performansını) anlatınız. İzlenimlerinizi destekleyen spesifik örnekler veriniz.
- 4) Savcı ile ilgili izlenimlerinizi (davanın taraflarına yaklaşımını, iş performansını) anlatınız. İzlenimlerinizi destekleyen spesifik örnekler veriniz.

- 5) Taraf avukatları ile ilgili izlenimlerinizi (iş performansını) anlatınız. İzlenimlerinizi destekleyen spesifik örnekler veriniz.
- 6) Mahkeme salonuna ait diğer izlenimlerinizi ve diğer mahkeme personeli (katip, mübaşir, güvenlik vb.) ile ilgili izlenimlerinizi anlatınız.
- 7) Gözlemleriniz sırasında sizi etkileyen başkaca şeyler oldu mu? Varsa yaşadığınız çok özel olayları anlatınız.
- 8) Mahkeme süreci ile ilgili olarak bu deneyiminzden neler öğrendiniz? Size nasıl bir katkı sağladı?

Kaynakça

<http://web.monroecc.edu/manila/webfiles/susancable/CRJ105F08CourtwatchReportSam.pdf>

Trial Monitoring A Reference Manual for Practitioners, Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) Revised Edition, 2012, Warsaw/ Poland

ADLIYE GÖZLEMLERİ RAPORU-1

Ayşegül Çetinkaya*

Bu rapor Eskişehir Adliyesi'nde yapılan genel gözlemlere dayanmaktadır. X. ve Y. Ağır Ceza Mahkemeleri hakkında karşılaştırmalı olarak anlatım yapılacaktır. İsimlere yer verilmeyecektir.

Gözlemler 7 ana başlık üzerinden incelenecektir:

1. Mahkeme ortamı nasıldı?
2. Duruşma hâkimi hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir? Duruşu ve iş performansı hakkında neler söylemek istersiniz?
3. Savcı hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir? Duruşu ve iş performansı hakkında neler söylemek istersiniz?
4. Savunma avukatı hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir?
5. Diğer mahkeme görevlileri hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir?
6. Üzerinizde güçlü bir etki bırakan başka bir gözleminiz var mı?
7. Mahkeme süreci hakkında bu deneyimden neler öğrendiniz?

1) Mahkeme ortamı nasıldı?

Her iki duruşma salonu da büyük değildi, bazı davalarda izlemek için gelenler ya da tarafların yakınları ayakta kalıyordu ki bu genelde cinsel istismar davaları ve romanların davaları oluyordu. En çok ilgiyi o davalar çekti çünkü karışıklık çıkmaması için polisler sürekli etrafta oluyor bu da diğer insanların dikkatini çekiyordu.

---

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2. Sınıf öğrencisi

Salonlarda sanıkların oturduğu ayrı bir alan ve hemen arkasında da izleyiciler için ayrılmış bir alan vardı. Tanıkların dinlendiği bir kürsü ve tarafların avukatlarının yer aldığı karşılıklı iki masa vardı. Cezaevinden getirilen tutuklular mahkemeye girişte bizimle aynı kapıyı kullanmıyorlardı. Onların kullandığı, duruşma salonuna açılan ayrı bir kapı vardı.

2) Duruşma hâkimi hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir? Duruşu ve iş performansı hakkında neler söylemek istersiniz?

X. Ağır Ceza hâkiminin söylediklerini duymak konusunda sıkıntılar yaşadım. Söylediklerini zaman zaman kâtip bile anlamıyordu. Özel yaklaşmak gerekirse genel tavrı bezmiş gibiydi. Sorgulamalarını doğru düzgün yapmıyor, bir iki soru sorup bitiriyordu. Bir cinsel istismar davasında “Oğlum bunu nerden buldun ya?” dedi. Bir hâkimin tavrının böyle olmaması gerektiğini düşünüyorum. Sonuçta ortada bir suç var, objektif davranmalıydı. Madem böyle bir şey söyleyecekti, izleyicileri geçtim, orda mağdur var ailesi var. Hiç değilse onlardan çekinmeliydi.

Y. Ağır Cezada hâkimi duymak konusunda bir sıkıntı yaşamadım. Hatta katıldığım bir uyuşturucu davasında yaptığı çıkarımlarla sorduğu sorularla tanığı bayağı bir terletti. Uygulaması çok sertti, sesi çoğu zaman yükseldi ama işini hakkıyla yaptığını söyleyebilirim. Zaman zaman savunma avukatlarının sözünü “Toparlayın avukat bey.” diyerek bölmesi dışında eleştirilebilecek bir yönü yoktu.

3) Savcı hakkındaki gözlemlerinizi nelerdir? Duruşu ve iş performansı hakkında neler söylemek istersiniz?

X. Ağır Cezada savcı çok sessizdi. İki hafta gözlem yapmak için gittim fakat onun konuştuğunu pek görmedim. Durup etrafını seyrediyor ya da sürekli kâtipin yazdıklarını takip ediyordu.

Y. Ağır Cezada da savcının sesini pek duyamadım. Birkaç davada konuştuğunu gördüm.

Açıkça söylemek gerekirse duruşma salonunda savcının aslında ne yapması gerektiğini görebileceğim, anlayabileceğim bir davayla karşılaşmadım.

4) Savunma avukatı hakkındaki gözlemleriniz nelerdir?

Her iki salonda da gördüğüm bir iki dava dışında avukatlar çoğunlukla sessizdi. Dava boyunca oturup, hâkimin sorduğu birkaç soruya cevap vermek dışında bir iş yaptıkları söylenemez. Dava sırasında müvekkillerini savunduklarını görmedim. Öyle ki, genç avukatlar dava sırasında ellerindeki telefonla ilgilenip dava ile bile ilgilenmemişlerdi.

5) Diğer mahkeme görevlileri hakkındaki gözlemleriniz nelerdir?

Her iki salonun da mübaşirlerine değineceğim fakat öncelikle Y. Ağır Cezanın mübaşirine değinmek istiyorum.

Y. Ağır Ceza duruşma salonunda mübaşir düzeni sağlamak için büyük çaba sarf etti. Hâkimin ilgisinin dağılmaması için dava sırasında kapıları hep kapalı tuttu, giriş çıkışlara ancak dava sonrasında izin verdi. İzleyicileri, dikkat dağıtmamaları konusunda dava başlamadan önce sık sık uyardı.

X. Ağır Ceza duruşma salonunda ise isteyen istediği gibi salona girip çıkıyordu. Kalabalık olan davalarda kapı tarafından sürekli uğultu geliyordu. Yani mübaşirin salonun düzenini sağlamak gibi bir kaygısı yoktu. Polisler bile dava sırasında salona girip çıkmanın hâkime saygısızlık olduğunu dile getiriyorlardı fakat mübaşirin düşüncesinin bu yönde olmadığını söyleyebilirim.

Mübaşirin görevleri arasında düzeni sağlamanın olup olmadığını bilmiyorum, o yapmayacaksa bu görevi kim üstlenecek onu da bilmiyorum. Hâkime yardımcı olmak amacıyla oradaysa, onun sağlıklı karar verebilmesi için gerekli ortamı yaratmalıdır.

6) Üzerinizde güçlü bir etki bırakan başka bir gözleminiz var mı?

Adliyede görevli olan bir polisin gözlemine yer vermek istiyorum burada.

Duruşmalar herkese açık yapıldığı için genellikle suçlular ya da suç işleyen kişiler işleyişin nasıl olduğunu anlamak için duruşmaya geliyorlarmış. Polise göre duruşmalar kapalı yapılmalı. Çünkü salonlarda hırsızlık oluyormuş, hâkimlerin şiddete maruz kaldığı zamanlar oluyormuş. Bir dava sırasında hâkimin kafasına pet şişe atmışlar. Hakaret etmişler. Hâkimler polis tutanaklarını göz önünde

bulundurmuyormuş. Daha sonrasında tekrar çağırıp “O gün ne oldu?” tarzı sorular soruyormuş. Üstünden zaman geçtiği için de hatırlayamıyorlarmış.

7) Mahkeme süreci hakkında bu deneyimden neler öğrendiniz?

Gözlemlerimi bende en çok etki bırakan olaylar açısından karşılaştırmalı olarak aktarmaya çalıştım. Yapabildiğim kadar olması gerekeni ve olmaması gerekeni gösterdim. Gözlemlerken de bunu dikkate aldım. Dava aralarında mahkeme salonları arasında yer değiştirdim sürekli, “Acaba burada neler oluyor?” bakış açısıyla girdim salona. Neler öğrendiğim konusunda da lafı bu olması gereken ya da olmaması gerekene getirmek istiyorum. Açık söylemek gerekirse mahkeme süreci çoğunlukla hayal kırıklığıydı. Çoğu zaman sinirlendim, bu kadar da olmaz dedim. Benim bu kadar da olmaz dediklerimi başkaları işinin bir parçasıymış gibi görüyor, yanlışlığı kendisi hiç mi fark etmiyor? Bilemiyorum.

Girdiğim bir yaralama davasında annenin oğlundan şikâyetçi olmasına rağmen, “Can güvenliğimiz yok.” demesine rağmen beraat kararı verildi. Kadının yakınması üzerine hâkim “Ben ne yapayım yenge?” dedi. Bu ülkede suçluların cezalandırılması için illa birilerinin ölmesi gerekiyor sanırım. Eğer o kadın oğlu tarafından öldürülürse hâkim verdiği karardan hiç mi pişmanlık duymayacak?

Doğrunun eğri arasında kaybolduğu bir sistem gördüm aslında ben. “Bu işi yapmalı mıyım?” sorusunu gündeme getirdim, bir tarafım hukuka dört elle sarıldı. Bir tarafım “Pastane açarım ben.” dedi. Benim inancım sarsıldı, sizin doğrulardan olmanız dileğiyle.

ADLIYE GÖZLEMLERİ RAPORU-2

Özlem Gökbulut*

Adliye girişinde güvenlik kontrolünden geçtim. Yapılan aramanın güvenlik açısından yeterli olmadığını fark ettim. Polisler duyarlı kapı öttüğünde, insanları, üzerlerindeki metal eşyaları duyarlı kapının yanındaki sehpalara bırakıp tekrar geçmeleri konusunda uyarıyor. Bu uygulama içeriye ateşli silah sokulmasını engelleyecek bir uygulama fakat kesici delici alet sokulmasını engelleyecek bir uygulama değil. Kapıdan geçerken sehpaaya bırakılan telefon, cüzdan, sigara paketi gibi eşyalar kontrol edilmiyor. Kontrol edilmeyen bu eşyaların içine kesici ve delici aletler koyularak rahatlıkla içeri sokulabilir. Bu tehlikenin önlenmesi için tüm eşyalar X-RAY cihazından geçirilmelidir.

Önünde insanların beklemekte olduğu bir duruşma salonuna girdiğimde salonun boş olduğunu (hâkim, savcı ve kâtibin olmadığını) gördüm. Kapıdaki duruşma listesine baktığımda ilk duruşmanın saat 9.00'da başladığını ve duruşmalar için beşer dakikalık zaman ayrılmış olduğunu gördüm. Saat 9.20 olmasına rağmen salon hala boştu. Kâtip içeri girdiğinde kendisinden duruşmaların 9.30'da başladığını öğrendim. Duruşma listesindeki saatler gerçeği yansıtmıyordu. Listeye göre yedinci duruşmanın başlaması gereken saatte ilk duruşma başlayacaktı. Duruşmaya çağırılanlara gönderilen tebligatlarda da listedeki saatlerin yazıyor olması insanların yanlış bilgilendirildiğini göstermektedir. Çağırılanların hazır olması beklenen saatte hâkimler ve savcı hazır değildi. Davalar belirtilen saatlerde görülmedi.

Duruşmanın başlamasını beklerken görevli bir polis memuruyla görüştim. Öğrenci olduğumu ve duruşmalara katılmak için geldiğimi söylediğimde, duruşmalarda hırsızlık yapıldığını söyleyip çantama ve telefonuma dikkat etmem gerektiği konusunda beni uyardı. Sonraki günlerde başka bir polis memuru tarafından da aynı şekilde uyarıldım.

---

* Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi ikinci sınıf öğrencisi

Mübaşirin isim okumaya başlamasıyla salona girdim ve izleyiciler için ayrılmış kısma geçip duruşmanın başlamasını bekledim. Salon düzeninde ilgimi çeken ilk nokta hâkimlerin ve savcının zeminden yüksek bir yerde oturuyor olmalarıydı. Savcının hâkimlerle aynı yükseklikte ve onlarla yan yana oturuyor olması, düzenin bu şekilde oluşturulması hangi amaca hizmet ediyordu? İddia makamı olarak orada bulunan savcının, hâkimlerin yanında duruşmayı takip etmesi, savunma makamından üst bir konuma sahip olduğu izlenimi yaratıyordu; iddia makamının salon düzenindeki bu ayrıcalıklı konumu 'silahların eşitliği'¹ ilkesine aykırılık teşkil ettiğini düşünmememe sebep oldu.

Salon düzeninde ilgimi çeken bir diğer nokta ise sanık ve avukatı için salon içerisinde farklı yerler belirlenmiş olmasıydı. Katılan ve avukatı yan yana oturabiliyorken sanığın kendisini savunması için orada bulunan avukatıyla yan yana bulunmasına izin verilmemesinin sanığın aleyhine bir uygulama olduğu düşüncesindeyim.

Duruşmalarda SEGBİS² teknolojisinden yararlanıldığını, farklı illerdeki ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin bu yolla dinleniyor olduğunu gözlemledim. Bu teknoloji sayesinde tutuklu ve hükümlülerin elleri kelepçeli olarak saatlerce yolculuk ettirilmelerinin, adliye nezaretlerinde saatlerce bekletilmelerinin ve tarafların karşı karşıya gelip istenmeyen olaylara sebebiyet vermelerinin önüne geçilmiştir. Ayrıca ağır ceza mahkeme salonlarında tutuklu ve hükümlüler farklı bir kapıdan salona sokulurken asliye ceza mahkeme salonlarında böyle bir imkân mevcut olmadığından tutuklu ve hükümlüler adliye koridorlarında elleri kelepçeli olarak jandarmalar eşliğinde teşhir edilircesine yürütülüyorlar. Fiziki koşulların imkânsızlığı nedeniyle tutuklu ve hükümlülerin tuhaf bakışlar arasında gezdirilmesi yerine SEGBİS uygulamasından faydalanmaları sağlanmalıdır.

Ağır ceza mahkemelerinde, asliye ceza mahkemelerinde ve çocuk mahkemelerinde görülen davalara katıldım. Yaşanılan diyalogları, salonda bulunanların tavırlarını, hâkimlerin sorgulamalarını, üyelerin çalışma şekillerini, sanıkları, tanıkları, avukatları, mübaşirleri gözlemledim. Bu gözlemlerim sonucunda fark ettim ki

---

¹ Mahkeme önünde sahip olunan hak ve yükümlülükler açısından taraflar arasında tam bir eşitliğin sağlanması ve bu dengenin bütün yargılama boyunca korunmasıdır.

² Ses ve görüntü bilişim sistemidir. Yargı çevresi dışında bulunan ya da mahkemede hazır bulunamayan kişilerin video konferans yoluyla dinlenilmesi ve ifadelerinin kayıt altına alınmasıdır. SEGBİS ile hem ifade alma ve sorgu işlemleri hem de duruşmalar video ile kayıt altına alınabilmektedir.

adliyelerde icra edilen hukukçuluk mesleği okulun ilk gününden itibaren hocalarımızın bize ısrarla anlatmaya çalıştığı gibi icra edilmiyor.

Katıldığım duruşmaların bazılarında, tanıkların, tarafların ya da beklenen raporun eksikliği nedeniyle duruşmalar ileri tarihlere ertelendi. Ertelenen bu duruşmalardan en dikkatimi çeken ise geçen mahkemede hazır bulundurulmaları istenen tutuklu sanıkların getirilmediği duruşmaydı. Hâkim sanık avukatına dönüp gülerken “Onlar bizim devamlı müşterimiz, gelirler.” diyerek duruşmayı tekrar erteledi. O an duruşmada hazır bulunmaları sağlanamayan tutuklu sanıkların 'makul sürede yargılanma hakkının'³ ihlal edildiğini ve bu durumun hâkim için önemli olmadığını gördüm.

Girmiş olduğum başka bir duruşma salonunda not alırken hâkim mübaşiri yanına çağırarak bir şeyler söyledi. Mübaşir yanıma gelip eğilerek “Defterini bacağının üzerine koyar mısın? Başkan bey rahatsız olmuş.” dedi. Şaşkınlığım üzerine mübaşir tuhaf el hareketleriyle ve tebessüm ederek bana “Hâkimlerin gururunu okşamamız gerekir” diyerek yanımdan ayrıldı. Yazı yazmamın hâkimin gururuyla nasıl bir alakası olduğunu anlayamadım fakat bir alakası olsa bile; orada hangi sıfatla bulunursam bulunayım –öğrenci, stajyer, avukat, sanık, tanık-asla hâkimlerin gururunu okşamam gerekmez. Böyle bir algının yaratılması kabul edilemezdir. Yapılan işin böyle bir gerekliliği yoktur, olmamalıdır.

Çocuk mahkemelerinde daha farklı bir uygulamayla karşılaştım. Duruşmalar kapalı yapılması gerektiği için duruşmaya giren herkesin kimlikleri alınıp tutanak tutuluyordu. Asliye ceza ve ağır cezadan farklı olan sadece kimliklerimizin alınıyor olması değildi. Yapılan sorgu ve ifade alma işlemi de diğer mahkemelerden farklıydı. Hâkimin sorduğu sorular anlaşılırdı, hâkim soru sorduğu tarafları dinliyordu(asliye ceza mahkemesinde izlediğim bir duruşmada müşteki, hâkimin “Kamu davasına katılmak istiyor musun?” sorusunu anlamayıp, hâkime “Anlamadım efendim” dediğinde, hâkim kâtime “Katılmak istiyorum” dediğini yazdırmıştı.), gereksiz yere kimseyi azarlamıyordu, anlamsız espriler yapmıyordu ve gururunu okşatmaya çalışmıyordu. Hâkimin tavırlarının ve üslubunun farklılığı ayrıca çocuk mahkemesinde görev yapıyor oluşu nedeniyle psikoloji eğitimi almış olduğunu düşündüm. Kendisine bu soruyu yönelttiğimde psikoloji eğitimi almadığını öğrendim.

---

³ Adil yargılanma hakkının unsurlarından birisidir. Yargılamanın mümkün olan en kısa sürede tamamlanması gerektiği anlamına gelir.

Katıldığım davalardan beni en çok rahatsız eden 'cinsel istismar' davalarıydı. İzlediğim üç cinsel istismar davasında da olmaması gerektiğini düşündüğüm durumlarla karşılaştım.

Bu üç istismar davasından ilkinde cinsel istismara uğrayan çocuğun yanında psikolog, pedagog gibi bir görevli yoktu ve duruşma açık yapılıyordu. Çocuktan olayı anlatması istendi. Çocuğa, yaşamış olduğu olayın, o kalabalık ortamda üstelik yanında bir uzman yokken anlatılmasının doğru olmadığını bilmesi gerekir. Çocuğun yaşadığı olay nedeniyle zarar görmüş olan psikolojisinin daha da zarar görmemesi ve daha fazla mağdur edilmemesi için bir takım önlemler alınmış olmalıydı.

Diğer cinsel istismar davasında cinsel istismara uğrayan çocuk duruşmada yoktu, çocuğun annesi ve avukatı duruşmaya katılmıştı. Hâkim, dosyayı karıştırırken sanığa bir soru yöneltti. Bu soru üzerine sanık, istismara uğrayan çocuğun annesine bakarak kafa salladı, anne hayır anlamında kaşlarını kaldırdı, sanık da hâkime “Hayır” cevabını verdi. Soruyu yönelten mahkeme başkanı cevabı beklerken dosyayı karıştırdığı için bu hadiseyi görmedi. Üyeler de sanığa bakmadıkları için olanları görmediler (Katılmış olduğum hiçbir davada üyelerin konuştuğunu görmedim. Yani olayı görmüş olsalardı da tepkisiz kalmaları muhtemeldi.) Bu olayı gördüğünü fark ettiğim tek kişi savcıydı fakat o da bu olaya müdahale etmedi. Neden birbirleriyle işaretleştiklerini, sanığın cevap vermeden önce neden anneye baktığını sorma gereği duymadı. Dosyada bulunan ifadeler, deliller, raporlar karar vermek için yeterliyse sanığın huzurda sorgulanması formalite mi? Eğer sorgulama formalite değilse, sorgulama esnasında sanığın ne söylediğiyle birlikte nasıl söylediği de önem arz eder. Üyeler duruşmaya aktif olarak katılmayıp sadece oturuyor olsalar bile, başkan dosyayı karıştırırken sanığa bakmaları, en azından başkanın uyarmaları gerekirdi. Duruşmada sanığın, annenin etkisiyle ifade vermesi tamamen görmezden gelindi.

En son girdiğim cinsel istismar davasında mahkeme başkanının sorgulaması bana bir duruşmada değil mahalle kahvesinde olduğumu düşündürdü. Cinsel istismara uğrayan çocuk hamileydi ve akıl sağlığı yerinde değildi. Hâkimin sanığa ilk sorusu “Bu kızı sen mi şey yaptın?” oldu. Sanırım hâkimin öğrenmek istediği, sanığın çocukla cinsel ilişkiye girip girmediğiydi. Bunu öğrenmek için 'şey yapmak' tabirini kullanmıştı. Sorular devamında da aynı argo üslupla geldi. Yapmak fiilini cinsel ilişkiye girmek anlamında kullanmaya devam etti. Duruşma biterken sanık avukatı müvekkilinin devlet memuru olduğunu söyledi. Ardından başkanın sanığa gülerek “Oğlum nerden buldun sen bunu, deli misin?” demesiyle üyeler,

savcı, sanık ve sanığın salonda bulunan arkadaşları güldüler. Hamile bırakılan çocuğu aşağılayan bu söylemin kabul edilebilir bir tarafı olamaz. Aynı şekilde müvekkiline yapılan bu saygısızlığa hiçbir tepki vermeyen, hâkimin yaptığı yanlışa sessiz kalan avukatın davranışı da kabul edilemezdir.

Gözlemlerim sonucunda olması gereken ile olan arasında farklılıklar olduğunu anladım. Kimi zaman koşullardan kimi zaman insanlardan kaynaklanan bu eksikliklerin giderilmesi için birçok şeyin değişmesi gerekmektedir. Ama öncelikle insanların adil olma bilincine sahip olması gerekir. Örneğin kendisine saygı gösterilmesini bekleyen hâkim karşısındakilere saygılı olmalıdır ve duruşma esnasında çalan telefonunu açıp sohbet etmemelidir. Ya da kurallara uymayan insanları cezalandırma bilinciyle hareket eden bir hâkim duruşma salonunda sigara içmemelidir. Kısacası kuralları, sistemi eleştirmek ve değiştirmeye çalışmak yerine işe kendimizi değiştirmekten başlamalıyız. Empati kurmayı ve adil olmayı öğrenmeliyiz.